

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑ 25^{ης} ΜΑΡΤΙΟΥ

Κατὰ τὴν συνεδρίαν ταύτην ἀντεπροσώπευσαν τὴν Κυβέρνησιν ὁ Πρόεδρος αὐτῆς κ. Ἐλευθέριος Βενιζέλος καὶ οἱ ὑπουργοὶ κκ. Γ. Παπανδρέου, Α. Μιχαλακόπουλος, Θ. Σοφούλης καὶ Β. Καραπαναγιώτης. Παρέστη ἐπίσης ὁ δήμαρχος Ἀθηναίων κ. Σπ. Μερκούρης.

ΠΑΝΗΓΥΡΙΚΟΣ

ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΔΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ

ΥΠΟ ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ

Πρὸς τὴν μεγίστην ἡμέραν, τῆς ὁποίας τὴν ἑκατονταετηρίδα πανηγυρίζομεν σήμερον, συμπύπτει ἡ τετάρτη ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της ἐπέτειος τῆς Ἀκαδημίας. Ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν, διὰ τὰ ὀμιλήσω, ἂν μοῦ ἐπιτρέπεται, μὲ τὴν ὑποβλητικὴν γλῶσσαν τῶν εἰκόνων, δὲν θὰ εἶναι ὡς ἡ κατερχομένη ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς Νίκη τοῦ Παιωνίου μὲ ἀνοιγμένας τὰς πτέρυγας, κολπούμενον ἀπὸ τοὺς ἀνέμους τὸ φόρεμα, καὶ μόνον πὸν δὲν ἀλαλάζει. Ἡ Ἀκαδημία, καὶ ἄς ἔχῃ ἔμβλημα τῆς τῆν Ἀθηναῖν, δὲν θὰ εἶναι οὔτε ἡ Πρόμαχος μὲ τὸ δόρυ καὶ μὲ τὸ κράνος ἀπαστρέπτοντ' ἀπὸ τὰ ὕψη τῆς Ἀκροπόλεως πὸν ἐξάφρισαν, καθὼς θέλει ὁ θεὸς, τὸν Ἀλάριχον. Τὸ Μουσεῖον τῆς Ἀκροπόλεως περιέχει τὸ ἀνάγλυφον τῆς σκεπτομένης, καθὼς λέγεται, Ἀθηναῖς. Προσκλίνουσα ἡ θεὰ στηρίζεται εἰς τὸ δόρυ της, πὸν ἐνθυμίζει περισσότερον ποιμενικὴν βακτηρίαν. Ἡ στάσις της παρ' ὄλην τὴν διάχρον ἐκεῖ γαλήνην εἶναι στάσις περισκέψεως, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν εἶναι ξένη κάποια μελαγχολικὴ ἀπόχρωσις. Ὁ βίος μιᾶς Ἀκαδημίας, μάλιστα νεοφανοῦς, δὲν εἶναι παράδοξον ἂν θὰ προσδίδῃ κάποια ἐντύπωσιν ἀνάλογον πρὸς τὴν

εικόνα περισυλλεγομένης εἰς ἑαυτὴν Ἀθηνᾶς. Ὁ ἀρεσκομένος εἰς τὰ σφοδρὰ κινήματα, τὰ λαμπροφανῆ χρώματα, τὰ συγκεχυμένα σχήματα καὶ τὰ βιαστικά, δὲν εἶναι ἀπίθανον ἂν ἴσως παραμένη ἀπαθῆς εἰς τὴν φύσιν τῆς ἐρεῦνης καὶ τῆς μελέτης, εἰς τὴν σπεύδουσαν βραδέως ἐργασίαν τῶν ἐπιστημονικῶν ἰδρυμάτων, τῶν ὁποίων τὰ κύρια γνωρίσματα εἶναι οὕτως εἰπεῖν ἀθύρῳβα, σχεδὸν σιωπηλά, ἤρεμα, ἀγέλαστ', ἀλαμπῆ. Καὶ ἡ Ἀκαδημία τῶν Ἀθηνῶν ὑπακούει εἰς τὴν φωνὴν τῆς φύσεως. Ἐτάχθη νὰ περισυλλέγη, νὰ συγκεντρώνη, νὰ ἐξακριβώνη, καὶ νὰ προάγῃ τὴν ἐπιστημονικὴν κίνησιν, κυριώτατα, τοῦ τόπου, νὰ τῆς δίδῃ στέγην, ἄσυλον, φωνήν, νὰ ἀνυψώνη τὸ ἐθνικὸν ἐπίπεδον, νὰ ἐξυπηρετῇ τὸ Κράτος εἰς ἰδιαζούσας διεθνεῖς ἀνάγκας του καὶ σχέσεις, νὰ γνωρίζῃ, νὰ κατανοῇ, νὰ σέβεται καὶ νὰ ἐπιταρύνῃ ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος εἰς ὅλας τὰς διακλαδώσεις τῆς θεωρητικῆς καὶ τῆς πρακτικῆς ἐνεργείας. Εἰς τὴν Ἀκαδημίαν, ἡ ὁποία προβαίνει εἰς τὸν δρόμον τῆς αἰσίως, εὐχομαι νὰ ἀποβῇ ἡ τετάρτη αὕτη ἐπέτειος καὶ σταθμὸς πρὸς περαιτέρω πορείαν, πάντοτ' ἐπὶ τὰ πρόσω ἀκόμη καὶ «μὲ καιρὸν καὶ μὲ κόπον», καθὼς ἔλεγε περὶ ἄλλων προβλημάτων ὁ ποιητής. Ἄλλ' εἶπα «ὁ ποιητής» καὶ τὸν ἀκούω νὰ λέγῃ, ὡσὰν ἀπὸ τὰ βάρη τῆς αἰωνιότητος, ὅτι σήμερον πρέπει νὰ παραμερίσουν ὅλα πρὸ τῆς ἐθνικῆς Ἰδέας, τὴν ὁποίαν σήμερον πανηγυρίζομεν. Ὡραία, καθὼς ἡ Ἑλένη εἰς τὴν τέχνην τοῦ Ὀλυμπίου Γκαῖτε, ὅταν ἐξαναβγῆκε στὴ ζωὴ ἀπὸ τοῦς κόλπους τῶν μυστικῶν Μητέρων, εἶναι καὶ αὕτη.

ἀπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη

τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά.

Κατὰ τὸν παρελθόντα αἰῶνα σοφὸς ἔνδοξος τῆς Δύσεως ἐχαρακτήριζε τὸν Ἱερὸν Ἀγῶνα. Ἐλεγεν: «Εἶναι ὁ δικαιοτάτος μεταξὺ τῶν διεκδικητῶν, χάρις εἰς τοὺς ὁποίους ὁ αἰὼν οὗτος εἶναι αἰὼν τῶν ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεων». Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι ἡ Ἑλλὰς δὲν εἶχεν ἀποθάνει. Δὲν εἶναι θάνατος ἡ νεκροφάνεια. Ἀλλὰ ἐξ ἄλλου καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τῆς νεκροφάνειας δὲν εἶναι ὀλιγότερον ἀκριβής. Προστίθεται εἰς τὸ μυστηριακὸν θάμβος τὸ κυριεῦον τὸν μελετητὴν τῆς ἀρχαίας ἐντελείας. Ἡ Ἑλληνικὴ Παλιγγενεσία,

καὶ μὲ ὅλας τὰς περιπετείας της, ἀπορρέει ἀπὸ τὴν αὐτὴν πηγὴν τοῦ «ἐλληνικοῦ θαύματος». Ὁ χαρακτηρισμὸς τοῦ σοφοῦ μὲ τὴν ἀποφθεγματικὴν ταχυλογίαν του λέγει περισσότερα ἢ ὅσα θὰ ἐξέφραζε διεξοδικὸς πανηγυρικός. Καὶ τώρα μοῦ γεννᾶται ἡ σκέψις, πόσον καλύτερον θὰ προσηγομύζετο, μάλιστα ὑπὸ τὴν στέγην ταύτην, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς σημερινῆς πανηγύρεως λόγος ἐρευνητῆς, μὲ κάποιον ἀποκλειστικὸν ἐντὸς καθωρισμένων ὁρίων οὐσιαστικὸν περιεχόμενον τοῦτο θὰ ἐξειδίκευε τὸ μέγα γενικὸν θέμα καὶ ἴσως θὰ προσέδιδεν εἰς τοῦτο νέον τι ἐνδιαφέρον. Ἀλλὰ μὲ παρηγορεῖ καὶ ἡ σκέψις ὅτι προεξάρχουν ὡς ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἐθνικῶν ἱστοριῶν ἀγήραστα θέματα λόγου, ἐπανερχόμενα ὡς τὰ καθοδηγητικὰ μοτίβα τῶν μουσικῶν δραμάτων. Ὅπως καὶ ἂν τὰ ἐκμεταλλευθῆ κανεῖς, δὲν ἀποβάλλουν τὸ γόητρον. Καὶ σήμερον διὰ τοῦ στόματος τῆς πανελληνίου ψυχῆς λαλοῦμεν. Καὶ ἡ Ἀκαδημία τὰς πύλας της ἀνοίγει διὰ τὴν ψυχὴν αὐτὴν καὶ μὲ αὐτὴν πανηγυρίζει σήμερον. Θὰ εὐρίσκουν εὐκαιρίαν οἱ ρήτορες καὶ οἱ πολλοὶ κλητοὶ καὶ οἱ ὀλίγοι ἐκλεκτοὶ νὰ ψάλουν εἰς ὥρας λειτουργικὰς, καθὼς αὐταί, τὸ καθιερωμένον τροπᾶρι τὸ φέρον τὴν κατάνυξιν εἰς τοὺς πιστούς. «Αἰ ἰδέαι, εἶπεν ὁ ψυχολόγος, δὲν κρίνονται ἀπὸ τὰς ρίζας των, ἀλλ' ἀπὸ τὰς κορυφὰς των». Καὶ τὴν κορυφὴν τῆς ἰδέας πὸν πανηγυρίζομεν σήμερον τὴν βλέπομεν νὰ ἐγγίξῃ μὲ τὸ μέτωπόν της τὰ ἄστρα, καθὼς ἔβλεπεν ὁ ρωμαῖος λυρικὸς τὸ ἄσμα τοῦ Ἑλληνοῦ, τοῦ ἀφθάστου προτύπου του.

Εἰς τὸν «Δὸν Ζουάν» τοῦ Βύρωνος τὸ Τραγοῦδι τῶν Ἑλληνικῶν νησιῶν εἶναι τὸ ἐλεγειακὸν δοξαστικὸν τῆς δουλωμένης πατρίδος, καθὼς εἶναι ἡ κόκνειος κραυγὴ του μέσα εἰς τὸ Μεσολόγγι τὸ θριαμβευτικὸν της δοξολόγημα. Εἰς τὸ τραγοῦδι τῶν «Ἑλληνικῶν νησιῶν» ὁ ποιητῆς του πονεῖ, τοῦ δακρῦζόντων τὰ μάτια καθὼς βλέπει νὰ χορεύουν οἱ ὠραῖες παρθένες Ἑλληνίδες, πὸν τὰς ἐμοίωσαν ἡ Μοῖρα νὰ γεννήσουν, λέγει, καὶ νὰ βυζάξουν δούλους. Ἐμπνευσμένος Ἕλληνας μετὰ καιρὸν εἰς κάποιον ποίημά του τοῦ ἔτους 1860 καλεῖ τὰς Ἑλληνίδας νὰ τρέξουν εἰς τὸν τάφον τοῦ Βύρωνος, (ὁ ἀφελὴς λυριστῆς ἀηδονάκι τὸν ὀνομάζει μὲ τὸ ὑποκοριστικὸν τοῦτο, θωπευτικώτατον εἰς τὴν γλῶσσαν μας, τὸν ζοφερόν Μαρμφρέδον). Καλεῖ τὰς Ἑλλη-

νίδας νὰ τρέξουν εἰς τὸ μνημα του, νὰ γονατίσουν ἐκεῖ, νὰ τὸ φιλήσουν, καὶ νὰ τοῦ κρᾶξουν :

Ἄηδονάκι,

Γεννήσαμε τὴν Κλείσοβα καὶ τὸν Καραϊσκάκη.

Ἐπιμονὴ καὶ ἀποδοτικότης αὐτὸς στίχος μὲ τὴν ὑποβλητικὴν του παρατηρητικότητά προσιδιάζει περισσότερον ἀπὸ ῥῥῆδες πολυστίχους καὶ περισσολόγους περιόδους εἰς τὴν ἔξαρσιν τῆς ἐπαναστατικῆς ἐποποιΐας. Μᾶς ἐνθυμίζουσι ὅτι ἐφθάσαμεν εἰς τὸ ἀκράτητον σημεῖον νὰ θεωρῶμεν ὡς τὸν κάλλιστον τρόπον τῆς ἀναπαυσιμότητος τῆς ὄχι τὰς ὀσονδήποτ' ἐκφραστικὰς διακοσμητικὰς ἀναπτύξεις, ὅσον τὰς ἀστολίστους μαθηματικὰς ἀπαριθμήσεις, ὅσον τὰς ὡς ἀνατινασσομένης συμβολικὰς ὑπομνήσεις περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων τῆς. Καὶ διὰ τοῦτο πιστεύω πῶς τὴν εὐγλωττοτέραν προσφορὰν τιμῆς καὶ ἐγνωμοσύνης πρὸς τοὺς Πατέρας τὴν ἀποτελοῦν τὰ γραμματόσημα τῶν πρωταγωνιστῶν ποῦ θὰ κυκλοφορήσουν, μετ' οὐ πολὺ, χάρις εἰς τὴν ὀργανωτικὴν Ἐπιτροπὴν ἐπὶ τῆς Ἐκατονταετηρίδος τῆς Ἑλληνικῆς Ἀνεξαρτησίας. Ὁ πανηγυρικὸς τοῦ Ἀγῶνος θὰ ἔπρεπε τώρα νὰ γίνετο ὡς νὰ εἶχεν ἀποσπασθῆ ἀπὸ σκαλισμένας ἐπιγραφὰς ὀνομάτων μαρμαρίνου μανσωλείου. Ἄλλ' ὅσον εὐτυχημένον εἰς τὴν περιεκτικότητά του καὶ ἂν εἶναι τὸ λακωνικὸν ἀνάκρασμα τοῦ 1860, φέρει τὴν σκέψιν καὶ πόσων ἄλλων ποῦ τὸ συντονίζουσι καὶ τὸ συμπληρῶνουν. Πόσαι μετ' αὐτοῦ ἀνακύπτουσι φυσιογνωμίαι, περιληπτικαί, ἀντιπροσωπευτικαὶ τάξεων, ἀτόμων, παλληκαριῶν, πολιτικῶν, προεστώτων καὶ τοῦ κλήρου καὶ τοῦ λαοῦ. Ἐπροβάλλουσι ὁ ἀρματοῦλος καὶ ὁ γραμματικὸς. Ὁ καπετάνιος καὶ ὁ διδάσκαλος. Ἄνδρες τοῦ σπαθιοῦ καὶ ἄνθρωποι τοῦ λόγου. Ὄνόματα, ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, φημισμένα, παραδειγματικά. Οἱ ἀντρεωμένοι τῶν παραμυθιῶν περισσότερον παρὰ οἱ ξεχωρισμένοι τῶν ἱστορικῶν χρονικῶν. Ὄλίγα ὀνόματα ποῦ θὰ ὀμιλήσουσι δι' ὅλα τ' ἄλλα. Μιαούλης. Σαχτούρης. Κανάρης. Καψάλης. Μπότσαρης. Παπαφλέσσας. Τζαβέλας. Γρίβας. Ὁ Νικηταρᾶς. Ὁ Ἡλίας Μανρομιχάλης. Καὶ ποῦ τελειώνει ἡ ποίησις καὶ ποῦ ἀρχίζει ἡ ἱστορία! Καὶ παρελαύνουσι ἐμπρός, ὁ σταυρὸς τοῦ παπᾶ, τὸ δαυλὶ τοῦ μπουρλοτιέρη, ἡ φουστάνελλα, τὸ κερνοφύλλι. Ἄτακτοι. Θρυλικοί. Δύσκολα πευδαρχοῦντες, εὐκόλα συγγεόμενοι εἰς τὴν προοπτικὴν τοῦ πίνακος. Ἰσοπε-

δωτικοί. Προσωπολάτραι. Πρωτογενεῖς. Ἡρωϊκοί. Ὀμηρικοί. Περισσότερον πλήττον τὴν φαντασίαν ἢ ὅσον σταματοῦν τὸν λογισμόν. Δύσκολα ἤμπορεῖς νὰ καταλάβῃς ἂν ἔρχονται νὰ κτυπήσουν τὸν ἀλλόφυλον, ἢ νὰ κτυπηθοῦν μεταξὺ των. Καὶ μέσα εἰς τὸν σάλαγον καὶ τὴν «πολέμια χλαλοῇ» ἀπαστρόπτοντα σημεῖα ἢ σκιεροὶ ἀποτεφρωμένοι ὄγκοι. Οἱ τόποι. Τοὺς περιέχουν ὁ Μωριάς, ἡ Ροῦμέλη, χώματα εἰς τὰ ὁποῖα ἡ ἱστορία διέτρεξεν ὅλην τὴν μουσικὴν τῆς κλίμακα τῶν περιπετειῶν καὶ τῶν θριάμβων. Τὰ νησιά. «Τὰ νησιά τῆς Ἑλλάδος, ὦ νησιά εὐλογημένα!» «ὅπου ἄνθισαν — λέγει ὁ ποιητῆς — οἱ τέχνες τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης!» Εἰς τὸ βᾶθος ὡς νὰ διαφυλάττον τὸ πολὺ τῆς φλογός των διὰ τὸ μέλλον, ἠφαίστεια. Ἡ Κρήτη, ἡ Μακεδονία. Καὶ ἡ Θεσσαλία καὶ ἡ Θράκη. Καὶ χειρονομίαι καὶ κινήματα πὸν ὁμοιάζουν ὕψηλά πτερυγίσματα. Ὁ Κολοκοτρώνης, προέχων ἵπποκένταυρος, βροντοφωνῶν τὸ σύνθημά του «Φωτιὰ καὶ Τσεκούρι» κατὰ κεφαλῆς τῶν φυγάδων καὶ τῶν προσκνηθέντων. Ἐνας λόγος τοῦ Γεωργίου Γενναδίου εἰς τὸ Νάυπλιον, θανατουργός. Ὁ Διάκος μὲ τὸ τραγούδι τοῦ Μαγιάπριλον εἰς τὸ μαρτύριόν του. Ἡ Ἔξοδος. Αἱ γυναῖκες μίαν ὥραν ἀρχήτερα, ἀληθινώτερα χειραφετημένα εἰς τὴν κολυμβήθραν τοῦ ἠρωϊσμοῦ. Ὁ Κουντουριώτης προσφέρων εἰς τὸ Ἔθνος τὸ ἔχειν του. Ἐν ἀπερίγραπτον φίλημα πὸν τὸ ἀνταλλάσσουν δύο ἕως τότε ἄσπονδοι πολέμοι, Ζαΐμης καὶ Καραϊσκάκης. Οἱ τακτικοὶ τοῦ Φαβιέρου, τροφοδοτοῦντες μὲ μπαρούτι τὴν Ἀκρόπολιν. Ὁ Τρικούπης μὲ τοὺς ἐπιταφίους του, ὁ Μακρουγιάννης μὲ τὸ ἀρχεῖον του. Ὁ Κολοκοτρώνης μὲ τ' Ἀπομνημονεύματα τῆς Φυλῆς. Ὁ Φωτάκος, ὁ Περαμβός. Θεμέλια διὰ τὰ κρίσματα τῶν ἱστορικῶν καὶ τῶν Αἰσχύλων τοῦ μέλλοντος. Εἰς τὴν ρίζαν αἱματοστάλακτις πυραμίδος οἱ Φιλικοί, ἢ πρόσκλησις τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου, ἡ θυσία τοῦ Ρήγα, τὸ μαρτύριον τοῦ Πατριάρχου. Ἡ καθιέρωσις εἰς τὴν Ἀγίαν Λαύραν μὲ τὸν Γερμανόν. Εἰς τὴν κορυφὴν ὁ Καποδίστριας, μεγαλομάρτυς τῆς ἐθνικῆς ἀποκαταστάσεως. Ὁ Κοραῖς ἀναγεννᾷ τὴν Παιδείαν καὶ εἰς τὸν ἄλλον πόλον ὁ Σολωμὸς ἀναδημουργεῖ τὴν ποίησιν.

Καὶ συμπληρώνοντ' ἑκατὸν ἔτη ἀπὸ τὴν εἴσοδον τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν

χορείαν τῶν ἀνεξαρτήτων Κρατῶν. Αὐθεντικὸς ἀνάδοχος τὸ πρωτόκολλον τοῦ Λονδίνου. Ἀκολουθοῦν οἱ πρωτεργάται καὶ οἱ συντελεσταὶ τῆς ἀποκαταστάσεως. Προπέμπον οἱ λαοὶ ἀγαλλόμενοι. Πληβεῖοι, πατρίζιοι, ἡγεμόνες. Ὅλοι ὅσοι ἐκίνησαν ἢ ἀνέτειναν τὰς χεῖρας ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων διὰ νὰ δρᾶσιν ἢ καὶ ἀπλῶς διὰ νὰ προσευχηθοῦν. Οἱ φιλέλληνες εἰς τὸν παλαιὸν καὶ νέον κόσμον μυριόργανος συμφωνία. Προεξάρχουν, ὡς νὰ φαντάζονται πατρίδα των τοὺς δελφικοὺς βράχους οἱ φοιβόληπτοι ποιηταί. Ἐμεσουράει τότε ὅ,τι ὀνομάζεται εἰς τὴν ἱστορίαν ρωμαντισμός. Τὸ πολυσύνθετον ἐπαναστατικὸν παγκοσμίως τότε διαδεδομένον ἠθικὸν καὶ καλαισθητικὸν φαινόμενον, εἰς τὸ ὁποῖον προέχει τῆς ὑποταγῆς εἰς τὸν κανόνα ἢ ὁρμὴ πρὸς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ αἰσθήματος. Ἀπὸ τὴν γωνίαν αὐτὴν ἡ Ἑλλάς τοῦ 1830 προσβλεπομένη, φαίνεται ὡς νὰ ἐξεφύτρωσεν ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τοῦ ρωμαντισμοῦ. Εἶναι καθὼς τὰς ἀντιπαραθέτει ὁ Βίκτωρ Οὐγκὼ εἰς τὸ «Ναβαρίνον» του, ἡ Ἑλλάς τοῦ Βύρωνος καὶ ἡ Ἑλλάς τοῦ Ὀμήρου. Πράγματι μία καὶ ἀδιαίρετος ἡ Ἑλλάς. Καὶ εἶναι ἡ μαγνητίζουσα ἐπιρροή της τόση, ὥστε καὶ τοὺς ἀετοὺς τῆς φαντασίας φέρει νὰ ἐκφράζονται ὡς ἄνθρωποι πρακτικοί, καὶ τοὺς θετικώτερον δρωῶντας νὰ τονίζον τὸν λόγον ὡς ὑμνογράφοι. Ὁ Βύρων λέγει: «Δὲν ἦλθα εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ νὰ ἐπιδιώξω περιπετείας, ἦλθα διὰ νὰ βοηθήσω τὴν ἀναγέννησιν ἑνὸς λαοῦ ἀκόμη καὶ εἰς τὸν ἔκπεσμόν του ὁ λαὸς αὐτὸς φέρει τιμὴν εἰς ἐκεῖνον, πὸν ἔρχεται νὰ τοῦ γίνῃ φίλος». Καὶ ὁ λαμπρὸς μας Ἐϋνάρδος εἰς τὸ ἄκουσμα τῆς ὑπογραφῆς τοῦ πρωτοκόλλου τοῦ Λονδίνου γράφει πρὸς τὸν Καποδίστριαν: «Τὸ μέλλον καὶ ἡ θεία Πρόνοια θὰ κάμουν ὅ,τι ὑπολείπεται, δὲν ἀμφιβάλλω. Ἄς εὐχαριστήσωμεν τὴν θεῖαν Πρόνοιαν, δι' ὅ,τι ἔπραξε πρὸς χάριν σας. Καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴν αὐτὴν ὀρμώμενοι, χρεός εἶναι νὰ κρᾶζωμεν, καὶ πάλιν καὶ μυριάκις νὰ ἀνακράζωμεν: ἀλληλοῦῖα!» Ἄλλ' ὅμως εἰς τὸ βάθος τῆς σκηνῆς ὁ πρωταγωνιστῆς τοῦ δράματος, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος, τὸ σύνθημα καὶ ἡ σφραγίς, οἱ πατέρες μας! Αἱ Ἀθηναῖοι τῶν ἀρχαίων εἶχον ἰδρυμένον βωμὸν εἰς τὸν «ἄγνωστον θεόν». Προσφάτως ἐτονίζετο ὅτι ὁ Εὐρωπαϊκὸς πολιτισμὸς εἶναι ἀκολουθία καὶ συμπλήρωσις τῶν πολιτικῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἰδεωδῶν τῶν Ἑλλήνων. Ὅ,τι μετὰ τὸν μεσαιῶνα ὀνομάζομεν Ἀναγέν-

νησιν, εἶναι, εἰς τὴν ἀκριβῆ ὀνομασίαν του, ἢ Ἀναγέννησις εἰς τὴν Εὐρώπην τοῦ Ἑλληνικοῦ πνεύματος. Καὶ ἡ Ἀναγέννησις αὐτὴ δὲν ἐπερατώθη μέχρι τῆς σήμερον. Μετὰ τὸν παγκόσμιον πόλεμον θὰ ἔλεγέ τις ὅτι τοὺς βωμοὺς τῶν ἀγνώστων θεῶν τείνουν νὰ διαδεχθοῦν, παραλλήλως πρὸς τὰ δημοκρατικὰ ἰδεώδη, οἱ βωμοὶ τῶν ἀγνώστων στρατιωτῶν. Ἡμεῖς πρὸ πάσης ἱεροτελεστίας, ὅπου καὶ ἂν κατευθυνόμεθα, θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν ἰδρωμένους τοὺς βωμούς, διὰ τὴν λατρείαν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι, καθὼς ἀναφέρει ὁ χρονολόγος ἐποποιός, ἔκαμαν νὰ φύγουν στρατοὶ τὴν δίκελλαν ζευγυτῶν καὶ στόλοι τὴν κώπην λέμβων.

Ὅμως πρόσωπα καὶ πράγματα, ὁσάκις ἀπὸ τοὺς βυθοὺς τοῦ παρελθόντος ἐπανέρχονται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, ποτὲ δὲν εἶναι ὀλότελα τὰ ἴδια. Καὶ τὰ προσβλέπομεν ὁμοῦ τὰ αὐτὰ καὶ παραλλάσσοντα, καὶ ὡς ἀφορμὰς δι' ἐπανόδους εἰς γνωστὰ καὶ ὡς ἀφετηρίαν διὰ νὰ μᾶς ἀνοίξουν ὀρίζοντας. Ἄλλως τε καὶ ἡ περίοδος τὴν ὁποίαν πανηγυρίζομεν, καὶ μὲ ὅλον τὸν φωτιστὴν μὲ τὸν ὁποῖον περιβάλλει τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν καὶ μὲ ὅλας τὰς ἕως τώρα περὶ αὐτὴν σπουδὰς χρονολόφων καὶ ἱστορικῶν, ποιητῶν καὶ στοχαστῶν, εἶναι ἀκόμη, καὶ εἰς πολλὰς λεπτομερείας της, ὑποκείμενον ποίας καὶ πόσης ἐργασίας ἐξερευνητικῆς! Ἄν ἐλέχθη ποτὲ ἀπὸ μέρους ἐξόχου κοινωνιολόγου, περὶ τῆς μεγάλης Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅτι ἀκόμη δὲν ἐγράφη ἡ ἱστορία της, περισσότερον διὰ τὸν αὐστηρὸν κριτὴν τὸ χρονικὸν τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος θὰ κάμνη ἐντύπωσιν γεωγραφικοῦ χάρτου, τοῦ ὁποίου ἐκτάσεις ἱκαναὶ πρέπει νὰ σημειώωνται ὡς ἀνεξερεύνητοι. Ἄλλ' ἐκτὸς τῶν ἐργατῶν ποὺ φέρουν εἰς φῶς μὲ τὴν ἀναδιφῶσαν δίκελλαν νέα ἀντικείμενα ἢ προσαρμόζουν ἀγνωστα μαρτύρια εἰς τὰ γνωστὰ καὶ οἱ φιλοσοφικοὶ τῆς ἱστορίας καὶ οἱ ἀπὸ περιωπῆς ἐξετασταὶ διαφορετικὰ φωτίζουν μὲ τοὺς λύχνους των καὶ γεγονότ' ἀκόμη ὡς ἐξακριβωθέντα πιστευόμενα. Ἄλλοτε προσπαθοῦν νὰ προσαρμόσουν τὰς θεωρίας των εἰς τὰ πράγματα, ἄλλοτε ἀγωνίζονται, μὲ ὅλας των τὰς δυνάμεις, νὰ ὑποτάξουν τὰ πράγματα εἰς τὰς ἀπόψεις των, ἀκόμη καὶ στενοχωροῦντες καὶ στρεβλώνοντες ἐκεῖνα. Ὑπάρχουν ὅμως γεγονότα, τὰ ὁποῖα καὶ μὲ ὅποιονδήποτε φακὸν προσβλεπόμενα καὶ μὲ ὅποιονδήποτε μεθόδον ἐξερευνηόμενα, διατηροῦν, παρ' ὅλας τὰς βιασίους ποὺ ὑφίστανται, κάποιον

χαρακτηριστικὸν ἀπαραχάρακτον. Τοῦτο ἀποκαλύπτεται εἰς ὄσους ἢ αἰσθητικὴ ἀλήθεια εἶναι ἢ προέχουσα. Δι' ἐκείνους ἡ ἱστορία τῆς Ἑλληνικῆς Παλιγγενεσίας, εἴτε ἀναδύεται ἀπὸ τῶν ἀποκρύφων θείας προνοίας, εἴτε ἀνακύπτει ἀπὸ τὰ ὀρθολογικὰ δεδομένα ἀναποδράστου νόμου, εἴτε ἐκτυλίσσεται διὰ τῶν κινήτρων τοῦ λεγομένου ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ, δὲν παύει νὰ ὑπάρχη ὡς ὠραιότης. Καὶ εἶναι πραγματικὴ, διότι εἶναι ὠραία. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων, ὅποιαδήποτε, χρειάζεται, πολὺν χρειάζεται νὰ διατηρῆ κάποιαν ἐδύλγισιαν, δοκιμαστήριον καὶ αὐτὴν τῆς ζωτικότητός της, ὀργανικῆς, καὶ νὰ παρουσιάζεται καὶ νὰ κινῆται εἰς εὐρύχωρα περιβάλλοντα, καὶ νὰ συντονίζεται, ὅσον εἶναι τοῦτο δυνατὸν, καὶ νὰ συγχρονίζεται. Εἶναι ἡ σπουδαιότερα ὑπηρεσία, τὴν ὁποίαν τὸ παρελθὸν προσφέρει εἰς τὸ παρόν. Ὡς νὰ ἀντέλεγεν εἰς τὸ βαθὺν ρητὸν τοῦ φιλοσόφου «Οἱ νεκροὶ μᾶς κυβερνοῦν», ἐσημειώοντο πρὸ χρόνων εἰς περισπούδαστον μελέτην: «Χρειάζονται νέοι θεοὶ διὰ νὰ κατακτήσουν τὴν ζωὴν. Οἱ παλαιοὶ δὲν ἀναζοῦν». Ἄλλ' ἂν στοχαστικώτερον προσβλέψωμεν τὴν ιδέαν, ἠμποροῦμεν νὰ προσαπαντήσωμεν: «Νεκροὶ δὲν ὑπάρχουν.» Ὅλα ζοῦν εἰς τὸν κόσμον. Εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἔγκειται, ἀπὸ τὸν ἀνθρωπὸν ἐξααρτᾶται ἡ δύναμις ἢ ζωοποιός».

Ποῖος δὲν γνωρίζει τὸ παλαιῦκὸν τραγούδι μετὰ τὴν Ἄλωσιν :

Σημαίνει θεός, σημαίνει ἢ γῆ, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια,
σημαίνει κ' ἢ ἀγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι.

Ἡ Δέσποινα ταράχτηκε καὶ δάκρυσαν οἱ εἰκόνες.

Φωνὴ τοὺς ἦρθε ἐξ οὐρανοῦ κι ἀπ' Ἀρχαγγέλου στόμα :

«Σώπασε, Κυρὰ Δέσποινα» καὶ μὴ πολυδακρύξεις :

Πάλι, μὲ χρόνια, μὲ καιροὺς, πάλι δικά σας εἶναι.

Τοὺς στίχους τούτους δὲν ἠμποροῦσαν ἄλλοτε, ἴσως καὶ σήμερον δύσκολον νὰ τοὺς ἀκούσῃ ἑλληνικὴ καρδιά χωρὶς νὰ τὴν ραγίσῃ κάποια συγκίνησις. Εἶναι τὸ αἶσθημα πὸν κυριεύει τὴν ψυχὴν, ἀκόμη καὶ ἀκαθόριστον, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν κακὴν του ὥραν, διὰ νὰ τὴν σηρίξῃ, ὅσον καὶ ἂν κλονίζεται, μὲ τὴν πίστιν πρὸς τὸ ἰδανικόν. Εἶναι εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς ἱστορίας μας ἡ Μεγάλῃ Ἰδέα. Ἄλλ' ὁ Ἀρχαγγελικὸς χρησμός δὲν εἶναι διὰ νὰ παραμένῃ περιορισμένος εἰς τὸν χρόνον καὶ εἰς τὸν τόπον τῆς ἐμφανί-

σεώς του, κατωχρωμένος μέσα εις τὸ ἱστορικόν του πλαίσιον, ὡς μέσα εις γυναικεῖον στηθόδεσμον. Τὰς Μεγάλας Ἰδέας τὰς ζοῦν τὰ Ἕθνη τὰ δοξασιμέν' ἀπὸ τὴν ἱστορίαν των, καὶ διακυμαινομένας καὶ πρωτεϊκάς, διὰ νὰ τὰ ζήσουν καὶ ἐκεῖναι τὰ Ἕθνη. Ἐγράφη: «Αἱ μορφαὶ ἀλλάζουν, τὸ ἰδανικὸν παραμένει». Τὸ σήμαντρον θὰ τὸ σημαίνει θεός, ἢ Κυρὰ Δέσπονα θὰ ταράζεται καὶ θὰ δακρύζει, θὰ παρηγορῆται, ἀποκαλυπτικὴ θὰ ἐπιφαίνεται, θὰ ἐμπνέη τὴν καρτερίαν, τὴν ὑπομονήν, τὴν προσδοκίαν, ὡς νὰ μᾶς λέγει: ὅσα μᾶς φεύγουν, θὰ ξαναγυρίζουν, καὶ μὲ χρόνια καὶ μὲ καιροὺς, φθάνει νὰ τὸ πιστεύωμεν καὶ νὰ τὸ θέλωμεν. Ἡ Ἑλλάς θὰ ἀναγεννᾶται μὲ τὰ ἠθικὰ προστάγματα πάντα καὶ πατροπαράδοτα καὶ νεοπαραδομένα. Τὴν ἀνυπαρξίαν τοῦ Πολέμου ἀδύνατον κανεὶς νὰ τὴν φαντασθῆ. Ὅμως ἀρχίζομεν νὰ τὸ φανταζώμεθα τὸ βᾶθρον του ὄχι ἀπαρασάλευτον, ὡς πρὶν αἰσθανόμεθα ὅτι ἀποβάλλουν μέγα ποσὸν ἀπὸ τὸ κῶρος των οἱ διαλαληταὶ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἀναγκαιότητος τοῦ τέρατος. Ἡ Ἀνδρομέδα Εἰρήνη ὡς νὰ εἶναι εἰς τὴν διάκρισίν του ἀκόμη. Ἀλλ' εἰς τὴν ὄψιν της ἀνθίζει χαμόγελο. Εἶναι ὡς ἡ ἀκούη νὰ βουτῆζον τὰ περὰ τοῦ Πηγάσου, ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον ἴσως ἔρχεται ὁ λυτρωτής. Καὶ μοῦ ἐνθυμίζον τὰ περὰ, μοῦ ἐνθυμίζον τὴν μεγίστην τῶν κατακτήσεων τῶν νέων καιρῶν, τὸν μέγιστον τῶν θριάμβων τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως. Εἶναι ἡ ἀεροπορία. Χθὲς ἀκόμη ὁ Ἕλλην πρωθυπουργὸς ἐτόνιζεν εἰς τὴν τελετὴν τοῦ ἀεροδρομίου τὰ ἀνυπολόγιστα εὐεργετήματά της. Εἰς τὰ 1917 ἔξοχος ἀνὴρ φυσιολόγος εἰς μελέτην του περὶ τῆς «Βιολογίας τοῦ Πολέμου» καταγγέλλον ὡς ἀβάσιμα πολλὰ πιστευόμενα περὶ ἐκείνου ὡς περὶ νόμου ἱστορικῶ ἀπαραβάτου, μεταξὺ ἄλλων, ὡς νὰ ἦσαν ὁ ἀντέρωσ καὶ ὁ ἔρωσ, δύο πολέμους ἐξεχώριζε, τὸν πόλεμον τὸν ἐξολοθρευτήν καὶ τὸν πόλεμον τὸν δημιουργόν. Εἰς τὸ μέσον τῶν δύο τούτων στοιχείων ἔχει τὴν θέσιν της ἡ δύναμις τῆς ἀεροπορίας καὶ τὰ δύο τὴν διεκδικοῦν. Ἄς εὐχηθῶμεν νὰ καταστοῦν ἀδύνατοι αἱ ὑπηρεσίαι της εἰς τὸν ὄλεθρον, τόσον περισσότερον, ὅσον δι' ἐκείνων θὰ ἐσημειώοντο πιθανὸν τὸ τέλος ἑνὸς κόσμου ἄς εὐχηθῶμεν νὰ βαρύνονν θαναματουργοὶ τελειωτικῶς αἱ ὑπηρεσίαι της εἰς τὴν πλάστιγγα τοῦ δημιουργοῦ στοιχείου. Μεγάλῃ Ἰδέᾳ εἶναι καὶ πρέπει νὰ

εἶναι ἢ βαθμιαία, πολύμοχθος, ἠρωϊκὴ, μαρτυρικὴ, οὐδέποτε αὐτάρκης, εἰς τὰ ἔμπροδ πάντοτε βλέπουσα πάλῃ πρὸς ἀνάπτυξιν, πρὸς βελτίωσιν, πρὸς ἐπικρατίησιν. Ἡ Κυρὰ Δέσποινα μὲ τοὺς ἀγγέλους τῆς καὶ μὲ τοὺς ἱερεῖς τῆς, πού εἶναι οἱ μεγάλοι διανοούμενοι καὶ οἱ μεγάλοι κυβερνηταί, δίδει τὸ σύνθημα, προάγει, μὲ τὴν παθητικὴν λατρείαν, καὶ τὴν σταυροφορίαν τὴν ἐνεργόν. Αἱ ιδέαι ἐπικρατοῦν ὁσάκις γίνονται θρησκευταί. Τὰ σήμαντρα τοῦ Μεγάλου Μοναστηριοῦ καὶ τὰ δάκρυα τῆς ὑπερμάχου εἶναι ὑπὲρ πάντα συνθήματα πρὸς γένεσιν τῆς λυρικῆς ἐκείνης διαθέσεως, ἢ ὅποια, εἴτε ἀπὸ τὰ ἄτομα εἴτε ἀπὸ τὰς μάζας πηγάζει, εἶναι ἀπαραίτητος διὰ τὰ γεμίσει τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν λαῶν μὲ τὸν ἐνθουσιασμόν, πού εἶναι τὸ τηλανγὲς μέτωπον τῆς ἐνεργείας.

Εἶναι πολὺ πλησίον εἰς τὸ ἔτος, τοῦ ὁποίου τὴν ἑκατοστὴν ἐπέτειον πανηγυρίζομεν, ἢ 25 Μαρτίου τοῦ 1838. Μία κυρία τῶν τιμῶν τῆς πρώτης Βασιλίσσης τῶν Ἑλλήνων ἀντίκρουζεν ἀπὸ τὸ παράθυρόν τῆς τὴν ἐορτάσιμον νυκτερινὴν φωταίαν. Μέγας Σταυρὸς ἀπὸ καιόμενα ξύλα μεταξὺ τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τοῦ Ἀνκαρητιοῦ ἔρριπτεν εἰς τὰ πέριξ τὴν λάμπριν του. Εἰς τὴν εὐαίσθητον συμπολίτιν τοῦ Σίλλερ καὶ τοῦ Χάϊνε ἢ ἀκτινοβολία τοῦ σταυροῦ ἐνέπνευσε στίχους, οἱ ὅποιοι καταλήγουν ὡς ἐξῆς: «Γλυκὺ φῶς ποῦ φωτίζεις »καὶ δὲν θαμβώνεις, ἱερὴ ἐγγύησις εἶσαι δι' εὐτυχέστερον μέλλον!» Ὁ,τι βαρῆ »στενάζει ἀκόμη στὸ σκοτάδι πνευματικῆς νυκτός, γρηγόρα θὰ στραφῆ μετὰ »χαρᾶς πρὸς τὰς ἀκτῖνάς σου». Ὑστερον ἀπὸ ἑκατὸν χρόνους ἠμποροῦμεν τὰ ὑπερηφανευόμεθα. Πόσα ἐδάφη πνευματικῆς νυκτός ἐφωτίσθησαν ἀπὸ τότε! Ἀλλὰ καὶ πόσα ἔχασαν ἀπὸ τότε τὰς ἀκτῖνάς των! Τὸ ποιηματάκι τοῦ Σταυροῦ εὐρίσκειται εἰς σειρὰν ἐπιστολῶν πρὸς φίλην τῆς ἀειμνήστου κυρίας, ἢ ὅποια μετ' ὀλίγον ἐδῶ ἀπέθνησκε καὶ ἐθάπτετο ἐδῶ. Αἱ ἐπιστολαὶ τῆς, περιέχουσαι ἀξιαναγνώστους πληροφορίας περὶ τῶν χρόνων ἐκείνων, εὐρίσκονται μεταφρασμέναι εἰς ἓνα τόμον τοῦ «Δελτίου τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἐταιρείας». Ἐὰν κανεὶς συγκρίνει τὰς ἐπιστολάς αὐτὰς τοῦ 1838 πρὸς δημοσιεύματα πρόσφατα περὶ Ἑλλάδος καὶ τῶν Ἀθηνῶν ξένων δημοσιολόγων θὰ ἠμποροῦσε τὰ νομίσει ὅτι γίνεται λόγος περὶ ἄλλης χώρας, ἐὰν ἢ ἀντίληψις ὅτι πρόκειται περὶ τῆς αὐτῆς δὲν ἦτο ἀρκετὴ διὰ τὰ ἐμπνεύση,

μὲ κάποιαν γλυκύπικρον μελαγχολίαν, μίαν ὑπερήφανον χαράν. Δὲν εἶναι μόνον ἡ ἀπόστασις τῶν ἑκατὸν χρόνων, ἡ ὁποία, ἀκριβῶς διότι μᾶς εἶναι παρ' ὄλον της τὸ μᾶκρος ἀρκετὰ πλησίον, μᾶς γεννᾶ συγκίνησιν, ὅσον δὲν εἶναι ἱκανὰ νὰ μᾶς συγκινήσουν χιλιετῆ παρελθόντα· εἶναι ὡς νὰ βλέπωμεν ἀκόμη γνωρίμους σκιὰς νὰ περυνγίζον ἀνωθέν μας. Ἄλλ' ἡ χαρά, ἡ ἐν ταυτῷ μελαγχολικῇ καὶ ὑπερήφανος, πηγάζει περισσότερον ἀπὸ τὸ ὅτι κατὰ τὸ ἑκατονταετήριον διάστημα ἡ Ἑλλάς ἔπαιε τὰ ποτήρια γεμᾶτα καὶ τῶν εὐτυχιμάτων καὶ τῶν συμφορῶν, καὶ κατακτυπημένη ἐγονάτισε καὶ τρισεύελπις ἀνεστηλώθη. Καὶ εἶναι σήμερον Ἡ ΜΙΑ ΕΛΛΑΣ καὶ πάλιν, ἡ ἁγία Γῆ, μὲ περισυναγμένα τὰ τέκνα της, καθὼς ἡ ὄρις περισυνάγει τοὺς νεοσσούς της. Ἐμπιστεύεται τὰς τύχας της εἰς τοὺς τεταγμένους πρὸς τοῦτο καὶ ἀγωνίζεται νὰ στερεώσῃ τὸ βῆμά της καὶ νὰ τὸ συντονίσῃ πρὸς τὰ κυρίαρχα κατὰ τὴν ὥραν ταύτην ἰδανικά, τῶν ὁποίων ὡς ἐξ οὐρανοῦ ἀνατέλλει εὐδαίμων σημεῖον ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν. Ἀλλὰ ἡ σήμερον ἂν εἶναι ἡμέρα ἀναδρομική, εἶναι καὶ μαζὶ καὶ περισσότερον δοξαστικὴ παντός, καὶ προσώπου καὶ πράγματος, πὺν συνεδέθη, καθ' ὅποιονδήποτε τρόπον, πρὸς τὴν ἀνάμνησιν καὶ πρὸς τὴν εὐτυχίαν τῆς πατρίδος. Εἰς ὅλους ὅσοι τὴν πατρίδα κατὰ κατορθὸς ὑπῆρέτησαν, — διότι παρὰ τὴν δόξαν τοῦ νὰ δημοουργῆς ὑπάρχει καὶ ἡ δόξα τοῦ νὰ ὑπηρετῆς, — καὶ μὲ τὴν φιλοδοξίαν καὶ μὲ τὴν διάθεσιν νὰ κατορθώσουν τὸ καλόν, καὶ εἰς τὰς εὐτυχίας των καὶ εἰς τὰς ἀτυχίας των, τιμὴ καὶ σέβας καὶ συμπάθεια. Δόξα εἰς ὅλους, «ὅτι πολὺ ἠγάπησαν». Καὶ εἶναι δίκαιον καταλήγων νὰ μνημονεύσω τοὺς λόγους Ἑλληνολάτρου ἐκ τῶν εὐγενεστάτων, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα δὲν ἐτιμήθη παρ' ἡμῶν ὅσον ἔπρεπε. Εἶναι ὁ *Louis Menard*, φιλόσοφος συγγραφεὺς τῆς «Ἑλληνικῆς πολυθείας» καὶ τῆς «Ἡθικῆς πρὸ τῶν φιλοσόφων». Ἐγραφεν ὄχι πλέον εἰς τοὺς καιροὺς τοῦ Σατωβριάνδου καὶ τοῦ Κάνιγγος, εἰς τοὺς καιροὺς τῶν μεγάλων ρωμαντικῶν διαχύσεων. Ἐγραφεν εἰς ἄμοιρον περισσότερον ἔτος, εἰς τὸ 1897, προλογίζων γαλλικὴν μετάφρασιν μιᾶς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως ἀπὸ τὸν Ἀναστάσιον Γεννάδιον. Ἐλεγε: «Τὴν διανοητικὴν ἀγωγήν, εἰς ὅλα της τὰ εἶδη, τὴν χρεωστοῦμεν εἰς τὰ μαθήματα τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος. Ἡ νεωτέρα Ἑλλάς μᾶς ἔδωκε κάτι περισσότερον ἀπὸ μαθήματα· παρεσκεύασε

μὲ τὸ παράδειγμά της τὴν ἠθικὴν μυσταγωγίαν τοῦ μέλλοντος. Ὁ ἑπταετὴς πόλεμος τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν Ἀνεξαρτησίαν των εἶναι σελὶς ἐνδοξοτάτη εἰς τὰ χρονικά της ἀνθρωπότητος. Δὲν εὐρίσκω τίποτε τόσον ὠραῖον εἰς τὴν καθολικὴν ἱστορίαν, ὅσον ὁ ἡρωϊσμός πρὸς ἀνεπτύχθη ἐπὶ ἑπτὰ ἔτη ἀπὸ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν διὰ τὴν ἐπανακτῆσιν τὴν ἐλευθερίαν του». Καὶ κατωτέρω μὲ τὸ ἀκτινοβόλημα μιᾶς προφητείας, αὐτά: «Ὁ θρίαμβος τῶν Ἑλλήνων ἴσως θὰ ἐπιβραδυνθῇ. Διότι ἡ Νέμεσις πολὺ ἀργοπορεῖ. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο θὰ εἶναι καὶ ὁ θρίαμβος πολὺ ἐνδοξότερος, καὶ οἱ μέλλοντες ἱστορικοὶ θὰ θέσουν τὴν νέαν Ἑλλάδα εἰς τὸ πλευρὸν τῆς ἀρχαίας».

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΩΣ

ΣΙΜΟΥ ΜΕΝΑΡΔΟΥ

ΑΠΟΝΟΜΗ ΒΡΑΒΕΙΩΝ

Τὸ ἔργον τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως εἶναι πεζόν. Νὰ ἐξαγγείλω εἰς τίνας ἀπένευμε καὶ πάλιν ἡ Ἀκαδημία τὰ ἱστορικά, γλωσσικά, ποιητικά καὶ καλλιτεχνικά ἔπαθλα γενναίων χορηγῶν καὶ πρῶτον καὶ πρὸ πάντων τὸ βραβεῖον τῆς Ἀρετῆς καὶ αὐτοθυσίας.

Ἀλλὰ τὴν σιγμὴν ταύτην, ἔχων θερμὴν ἀκόμη τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν λόγων τοῦ Προέδρου ποιητοῦ, αἰσθανόμενος βαθυτάτην εὐγνωμοσύνην πρὸς ἐκείνους, ὅσοι ἐθυσίασαν ἀπὸ 109 ἐτῶν πᾶν ὅτι πολῦτιμον εἶχαν διὰ τὴν παραδώσασιν τὴν πατρίδα «πλείω καὶ ἀρείω», μεγαλυτέραν καὶ καλυτέραν, ἀπενίξων πρὸς ἐπιφανεῖς ἄνδρας ἀντιπροσωπεύοντας ἕκαστον μίαν ἐποχὴν, ἀποτεινόμενος πρὸς τὸ ἄνθος τῆς ἡμετέρας κοινωνίας, ἐρωτῶ ἂν τὸ βραβεῖον τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς αὐτοθυσίας δὲν ἀνήκει εἰς ὅλον τὸν πολυπαθῆ Ἑλληνικὸν λαόν, τὸν δημιουργήσαντα—γνωρίζομεν διὰ ποίων θυσιῶν—τὴν τρίτην Ἑλλάδα τῆς ἱστορίας.

Ὁ Κωνσταντῖνος Παπαροηγόπουλος περιγράφων τὴν κρίσιν τῶν τρομερῶν ἐτῶν 1825, 1826 καὶ 1827, ἀπὸ τῆς καταστροφῆς τῶν Φαρῶν μέχρι τῆς ναυμαχίας τοῦ Ναυαρίνου, ἔγραφε τὰ ἀκόλουθα: «Δὲν ἀγαπῶ τὰς ὑπερβολάς, ... τὸ ψιμύθιον τῆς ἱστορίας ἐπὶ τοσοῦτον ὅμως χρόνον συζήσας...